

Borůvka, Otakar: About Otakar Borůvka

Otakar Borůvka; Jan Franců
Akademik Borůvka o nás i o sobě

Informace pobočky JČSMF Brno, 1989, 4-8

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/501457>

Terms of use:

© Jednota československých matematiků a fyziků, 1989

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

SLAVNOSTNÍ SEMINÁŘ

u příležitosti 90. narozenin akademika Otakara Borůvky
se připravuje na 10. květen 1989.

AKADEMIK BORŮVKA O NÁS I O SOBĚ

Letos 10. května to bude plných 90 let, co se narodil akademik Otakar Borůvka. Protože k tomuto výročí vyjdou články v členském časopisu Jednoty Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, v časopisu brněnské univerzity Univerzitas a v odborných časopisech Czechoslovak mathematical journal, Časopis pro pěstování matematiky, rozhodla se redakce Informací připomenout toto výročí formou rozhovoru. Při každé návštěvě akademik Borůvka rozdává ze svých bohatých zkušeností, ale i životního optimismu. Při návštěvě dne 22. listopadu 1988 odpověděl na tři otázky pro čtenáře Informací brněnské pobočky.

Před 70 lety, v roce 1918 jste, pane profesore, vstoupil do Jednoty českých matematiků. Mohl byste srovnat Jednotu tehdy a dnes?

Myslím, že nejlépe na tuto otázku odpovím tím, když popíši, jak jsem se sám stal před 70 lety členem naší Jednoty a jaké mám vzpomínky na její tehdejší činnost.

Konec světové války jsem zažil ve vojenské akademii a rozhodl jsem se, že půjdu studovat stavební inženýrství na brněnskou techniku. Brněnská technika se tehdy jmenovala oficiálně Česká vysoká škola technická v Brně, protože vedle ní existovala tehdy v Brně i německá technika. Myslím, že je dost zajímavé, že to bylo téměř na den od dnešního dne před 70 lety, když jsem přijel do Brna na studia. Vzpomínám si, že to bylo těsně kolem 20. listopadu v roce 1918. Na technice byly již přednášky v plném proudu. Brzy jsem se zapojil do provozu a navštěvoval jsem zejména přednášky z oborů matematiky, deskriptivní geometrie a fyziky. Mohu říci, že tyto přednášky na mne působily velmi přitažlivým dojmem. Jednak jsem jim velmi dobře rozuměl, protože jsem měl solidní znalosti těchto předmětů z vojenské akademie, jednak mne vysoce příznivě poutal i způsob přednášek a osobnosti přednášejících.

Z matematiky to byl profesor Matyáš Lerch, fyziku nám přednášel profesor Vladimír Novák, který byl předsedou brněnského odboru, tak se tehdy jmenovala nynější brněnská pobočka, a deskriptivní geometrii přednášel profesor Miloslav Pelíšek, který mohu říci byl umělcem pravitkem a kružidlem ve svém oboru. Myslím, že právě tyto osobnosti, krásné přednášky těchto mých učitelů byly vlastním důvodem, který mne vedl ke vstupu do Jednoty matematiků a fyziků. Stalo se tak, když jsem objevil ve vestibulu budovy brněnské techniky na Veverčí ulici číslo 95 vývěsní skříňku Jednoty. Nevzpomínám si již na proceduru, kterou

jsem vykonal, abych se stal členem Jednoty, avšak stalo se to brzy po mém příjezdu do Brna.

Činnost Jednoty v té době před 70 lety byla v podstatě stejná, jak ji známe dnes. Byly konány pravidelné přednášky pro posluchače a jiné zájemce matematiky a fyziky.

Uvědomuji si, že v té době nebylo snadné získávat přednášející pro tuto činnost. Uvědomme si, že na celé technice byli jenom dva profesori matematiky, kteří přednášeli pro všechny odbory techniky. Každý z těchto dvou profesorů měl k ruce jednoho asistenta a to bylo celkem všechno osazenstvo matematických ústavů na technice. Podobně to bylo s fyzikou.

Z událostí, které mám z tohoto prvního období svého členství v matematické jednotě, si vzpomínám na dvě. Dne 20. února v roce 1920 oslavil profesor Lerch své 60. narozeniny. V jedné ze členských schůzí před tímto datem byla zvolena delegace, která profesorovi Lerchovi měla blahopřát. Delegace se skládala z profesora Vladimíra Nováka jakožto předsedy brněnského odboru Jednoty, profesora Karla Čupra, který byl jednatelem, a já jsem byl zvolen jako zástupce studentů. Navštívili jsme profesora Lercha v jeho bytě na Úvoze v čísle 62 a tam jsme měli opravdu pěkné posezení. Myslím, že profesor Lerch již tehdy tak na mne příznivě zapůsobil, že jsem se na jeho žádost, která následovala asi po roce, stal s velkou radostí jeho asistentem na matematickém ústavu nově zřízené Masarykovy univerzity.

Druhá událost z té doby je asi z roku 1921 nebo 1922, kdy profesor Vladimír Novák byl podruhé zvolen rektorem techniky. K tomuto datu obdržel od svého vděčného žáka, který v té době již pracoval ve Spojených státech amerických, částku dvou tisíc korun, což byla v té době částka dosti vysoká, aby ji použil k oslavě této události podle své vůle. Profesor Novák věnoval tuto částku Jednotě, která vypsal studentské přednášky o Novákovu cenu. Měly to být přednášky z matematiky nebo z fyziky. Vzpomínám si, že přišly čtyři přednášky do této soutěže, já jsem získal při této příležitosti druhou cenu. A konečně ještě na jednu událost z prvního období mého členství v Jednotě si rád vzpomínám. Byla to moje první přednáška v Jednotě. Konala se dne 8. března v roce 1923. Jejím obsahem byly výsledky mé disertace o absolutních hodnotách Eulerovy funkce $\Gamma(z)$ v komplexním oboru v okolí pólů. Tehdy jsem vymodeloval i model příslušné plochy, tento model jsem vyfotografoval a jako diapositiv předvedl v oné přednášce. Přednáška měla dobrý úspěch. Při této příležitosti bych také rád podotkl, že o

model této plochy - spíše o její vyhotovení - měla velký zájem uklízečka našeho ústavu paní Bílková. Vzpomínám jí proto, poněvadž byla jakousi strážkyní pořádku v matematickém ústavu na přírodovědecké fakultě u profesora Lercha. Svůj zájem o moji modelářskou práci projevila tím, že se mne zeptala: "Pane asistente, jak ještě dlouho budete pracovat s tím blatem?"

Ve kterém období Jednota výrazněji ovlivnila vývoj matematického života v brněnské oblasti?

Myslím, že celková činnost Jednoty už od dob jejího založení v Praze je v podstatě stále stejná. Osvědčuje se zde stará zkušenost, že se lidská činnost v daných směrech udržuje stejnými ideály, jimiž vznikla. Všichni víme, že Jednota vznikla asi před 125 lety z obliby širšího kruhu zájemců o matematiku a fyziku. Myslím, že tato obliba a láska k těmto předmětům jsou stále hnací silou činnosti Jednoty. Je samozřejmé, že v různých dobách byla činnost Jednoty ovlivňována vnějšími okolnostmi. Za zlatý věk činnosti Jednoty bych považoval období mezi oběma válkami, kdy se již začaly projevovat výsledky práce v oboru matematiky a fyziky na Masarykově univerzitě, to jest asi tak od roku 1923. Dále období po druhé světové válce, jak je všichni známe i z dnešní doby, kdy se Jednota projevuje v širokých úsecích kulturního života pěstováním a propagací příslušných předmětů.

Profesor Lerch zemřel 3. srpna v roce 1922 a po jednoroční přestávce přišel na jeho místo profesor Eduard Čech. Byl to tehdy mladý asi třicetiletý člověk výborně fundovaný odborně, energický a nesmírně pracovitý, jak jsme ho ostatně znali i v pozdější době. Profesor Čech velmi ovlivnil nejenom činnost na přírodovědecké fakultě, ale i činnost Jednoty. Přednášel na nejrozmanitější themata, jeho přednášky na univerzitě, a ovšem také v Jednotě byly velmi poutavé. Soustřeďoval nadané studenty a vědecké pracovníky, dával jim themata, radil jim a mohu snad říci, že je připravoval i k přednáškám, které měli v Jednotě. Abych také řekl pár slov o sobě: Profesor Čech mi umožnil - byl jsem tehdy jeho asistentem - dvouletý studijní pobyt v Paříži u profesora Elie Cartana, tvůrce nových a velmi mocných metod v diferenciální geometrii, a pak ještě půlroční pobyt na univerzitě v Hamburku u profesora Wilhelma Blaschkeho.

Chmurné období pro Jednotu bylo období okupace, kdy české vysoké školy byly zavřeny. Avšak i v této době brněnský odbor Jednoty vyvíjel činnost, která byla ovšem značně omezena. Schůze se konaly pravidelně v místnostech budov většinou středních škol, které profesori na těchto školách dávali Jednotě k dispozici. Myslím si, že to bylo spojeno s velkým

rizikem pro tyto naše kolegy, a byli jsme jim opravdu vděční. Ve schůzích Jednoty jsme v té době nacházeli jedinou možnost, abychom se scházeli, a mohu říci i čerpali naději do další nové budoucnosti. Jestliže si dnes vzpomínám na naši tehdejší činnost, jeví se mně velmi pro tehdejší dobu nebezpečná. My jsme možná tehdy nebezpečí, které nám ze strany německých okupantů hrozilo, jistě podceňovali. Bohudíky činnost Jednoty vydržela až do konce války.

Celý život jste se vedle vědecké práce věnoval výchově matematiků. Co byste doporučil dnešním mladým adeptům matematiky?

Na tuto otázku bych odpověděl tak, že pokud jde o budoucí povinnosti studentů matematiky a fyziky, až vstoupí do praktického života, že o těchto povinnostech jsou zajisté dobře informováni, a těžko bych jim mohl říci něco nového. Ale myslím, že je vhodné připomenout, že jako studenti se připravují na velmi vážné a velmi odpovědné úkoly. Na kvalitě práce našich budoucích učitelů a vědeckých pracovníků, na školách všech typů, popřípadě pracovníků ve vědeckých ústavech, bude záviset kulturní úroveň matematiky a fyziky a do značné míry i techniky v našem státě. Na této kvalitě bude záviset konec konců značně i životní úroveň našich občanů a také místo, které náš stát získá na mezinárodním fóru v oboru matematických, fyzikálních a technických věd mezi vyspělými státy.

Avšak mohl bych snad říci své vlastní zásady, jimiž jsem se řídil ve své práci. Před mnoha lety, snad dvaceti, obrátilo se na mne jedno pařížské nakladatelství se žádostí, abych krátce vyložil hlavní zásady, jichž jsem se držel ve své práci. Odpověděl jsem jim skoro doslovně, ovšem ve francouzském překladu takto:

”Před každým vážnějším úkolem pečlivě a svědomitě zkoumám, jak bych jej nejlépe vyplnil, a když najdu řešení, provedu jej, jak nejlépe dovedu podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a svých sil. Úspěchy považuji za přirozené důsledky svého jednání a nepřipisuji jim zvláštní důležitost. Neúspěchy pokládám za projevy složitosti života a беру si z nich poučení. Avšak nikdy nelituji svých rozhodnutí, protože jsem v každém okamžiku jednal, jak nejlépe jsem dovedl”.

Připravil Jan Franců